

שאלות ותשובות

עם הרב יוסף צבי רימון

חיטוי הידיים באלכוג'יל אחרי נטילת ידיים

שאלה

שלום הרב, כשאני נמצא במסעדה או במוסד ציבורי, אני חושש מהנגיעה בברז או בנטלה. לכן אני רוצה לחטא את הידיים באלכוג'יל או לשטוף ידיים בסבון לאחר הנטילה. האם הדבר אפשרי?

תשובה

נטילת ידיים היא מצווה חשובה, אך בוודאי צריך לשים לב בתקופת הקורונה כיצד לקיימה בצורה הראויה ביותר כך שלא תוביל לחשש סכנה.

שטיפה לאחר הניגוב

בגמרא (חולין קו.) מבואר שחכמים גזרו על הידיים שיהיו טמאות (שניות לטומאה) לפני אכילת הלחם, ולכן צריך ליטול ידיים לפני אכילת לחם כדי להסיר טומאה זו. אם אדם נטל ידיו **וידי עדיין רטובות**, ונגע באדם אחר שלא נטל ידיו, האדם השני מטמא אותו, והוא צריך לנגב ידיו וליטול שוב, וכך נפסק **בשולחן ערוך** (קס"ב, ד):

אם נגע בהם אחר שלא נטל ידיו, בעודם לחות מן המים, צריך לנגבם ולחזור וליטול, שהרי זה טימאם ע"י המים שעליהם.

אך אם אדם נגב את ידיו לאחר הנטילה וכעת הן יבשות, גם אם אדם אחר יגע בידי – אינו צריך ליטול שנית, כיוון שהוא כבר סיים את הנטילה וידיו נטהרו, וכך כותב המשנה ברורה (סי"ק נו):

ודע דכל מה שצריך ליזהר שלא ליגע למעלה ממקום שהגיעו המים הוא רק בעוד ידיו לחות, דאחר כך כשכבר נגב ידו אין צריך ליזהר בזה כלל. ואף אם נתלחלו אחר כך לית לן בה כיון שכבר טיהר ידיו ונגבן.

לפי זה עולה לכאורה, שלאחר שאדם נגב ידיו הוא יכול לנקות אותן כעת באלכוג'יל או לשטוף עם מים וסבון, ואין בכך בעיה.

האם אפשר לשטוף ידיים בסבון לפני הניגוב?

המשנה ברורה (שם) מוסיף נקודה חשובה: הטומאה מגיעה רק **מידים שאינן נטולות**, אבל לא מדבר אחר. כלומר, אם אדם נטל את ידיו (ולא נגב) ונגע בידי של אדם אחר שלא נטל את ידיו – ידיו טמאות ועליו ליטול שנית. אך אם הוא נוגע **בחפץ כלשהו או אפילו באדם אבל לא בידי אלא בזרועו וכדומה** – הידיים אינן טמאות ולא צריך ליטול שוב את ידיו.

לפי זה עולה, **שאפילו קודם ניגוב אין בעיה של טומאה כששטוף ידיו בסבון**. לאחר הנטילה (ברביעית של מים בפעם אחת, או בשתי נטילות) המים שעל הידיים טהורים, וממילא שטיפה נוספת במים עם סבון או באלכוג'יל לא מטמאת שוב את הידיים (רק נגיעה בכפות ידיו של אדם שלא נטל ידיו מטמאת את הידיים).

הפסק בין הנטילה להמוציא

אולם עדיין צריך לברר אם אין כאן הפסק בין הנטילה להמוציא. הגמרא (ברכות מב.) אומרת: "תיכף לנטילת ידיים - ברכה", ונחלקו ראשונים בביאור הגמרא: **רש"י** (שם), **תוספות** (שם) ו**הרמב"ם** (ברכות פ"ו ה"כ) סוברים שהכוונה היא שיש לסמוך נטילת ידיים של מים אחרונים לברכת המזון, ואילו **הגהות מיימוניות** (שם) וראשונים נוספים סוברים שהכוונה היא שיש לסמוך נטילת ידיים של מים ראשונים לברכת המוציא. כך משמע מן ה**ירושלמי** (ברכות פ"א ה"א) שכותב:

ג' תכיפות הן... וכל מי שתוכף לנטילת ידיים ברכה אין השטן מקטרג באותה סעודה.

ומשמע שמדובר במים ראשונים, שכן מים אחרונים הינם לאחר הסעודה וממילא לא שייך לומר שאם יסמך מים אחרונים לברכת המזון השטן לא יקטרג בסעודה, שהרי הסעודה כבר תמה.¹

השולחן ערוך (קס"ו) מביא את המחלוקת בשם "יש אומרים ויש אומרים", ומסיים: "וטוב ליזהר". **ערוך השולחן** (שם, א) מדויק מדבריו שמעיקר הדין אין כל בעיה של הפסק בין הנטילה לברכת המוציא,² אך הוסיף:

והאמת דהכל לפי העניין, ובדבר שיש צורך לא שייך הפסק כגון שמקום הנטילה רחוק ממקום האכילה אף יותר מכ"ב אמה לא מקרי הפסק, כיוון שזה מוכרח להעניין. והפסק לא מקרי אלא כשעושה ואין צריך לשהות... ויכול להיות הנטילה רחוק ממקום האכילה, וכן עיקר לדינא.

לכן במקרה שלנו, כיוון שהשטיפה איננה שהייה ללא הכרח, אלא יש בה **צורך האכילה**, שהרי שוטף ידיו כדי שיוכל לאכול, נראה שלפי כל הדעות ניתן **לכתחילה** להקל ולשטוף ידיים עם סבון אחרי הנטילה.

הפסקה בין הנטילה לניגוב

כל האמור הוא דווקא לגבי שטיפה לאחר הניגוב, אולם בין הנטילה לניגוב יש להיזהר מאוד שלא להפסיק, כיוון שלחלק מן השיטות רק בניגוב נגמרת מצוות הנטילה (עינו שולחן ערוך קנ"ח, יא, ובנושאי

הכלים שם). רבים מקפידים שלא לדבר בין הניגוב לברכת המוציא ואינם מקפידים לשתוק בין הנטילה והניגוב, אולם האמת היא שההקפדה צריכה להיות הפוכה: בין הנטילה והניגוב אסור לדבר **מצד הדין**, ואילו בין הניגוב לברכת המוציא זוהי רק **זהירות** ולא מעיקר הדין (ומנהג העולם להקפיד בזה). וכך העיר בעל **נודע ביהודה** (דרושי הצלי"ח, דרוש ד', אות כב; הובא בשו"ת יביע אומר, ח"ח, או"ח סימן כ"א אות ו):

מה מאוד השגחתי בכמה סעודות, שאפילו תלמידי חכמים הלומדים אינם נזהרים מלהפסיק בין הנטילה לברכת על נטילת ידיים, ויותר המה נזהרים להפסיק אחר ברכת נטילת ידיים לברכת המוציא. וטעות היא בידם, כי קודם ברכת על נטילת ידיים, אם שח צריך ליטול שנית, ואחר ברכת על נטילת ידיים הוא רק זהירות בעלמא.

ואמנם ייתכן **ששטיפת הידיים בסבון מיד לאחר הנטילה** ולפני הניגוב לא תיחשב הפסקה, כיוון שדבר זה הוא הפסק קצר והוא צורך האכילה (ואם עושה כך, עדיף לברך מיד לאחר הנטילה, לשטוף ידיים בסבון ולנגב), אולם לכתחילה ראוי לשטוף ידיים רק לאחר הניגוב, שדבר זה מותר ממש לכתחילה וכפי שביארנו.

מותר למצוץ אצבע?

אסיים עם שאלה מתוקה ששאלה אותי ילדה בת שלוש: **האם מותר למצוץ אצבע בין נטילת ידיים להמוציא? נהייתי מהשאלה**. בשו"ת הרשב"א או בשו"ת אגרות משה לא נשאלו שאלות כאלו. ולפי מה שלמדנו כעת, הדבר פשוט להתיר לאחר ניגוב הידיים.

למעשה, מותר **לכתחילה** ליטול ידיים, לברך ולנגב, ואחר כך לחטא את הידיים באלכוג'יל או לשטוף ידיים בסבון ולנגב. **במקום צורך**, ניתן ליטול ידיים, לברך, לשטוף במים ובסבון ולנגב (אולם עדיף לנהוג כדרך הראשונה). באופן זה נקפיד על נטילת ידיים ויחד עם זאת גם על ההיגיינה הנחוצה כעת מחמת הקורונה, וכך נאכל בקדושה ובטהרה, ונשמור על גופנו ועל נפשנו.

¹ אולם הגר"א בביאורו (סימן קס"ו) כותב שאפשר להסביר שמדובר על קטרוג בדיעבד על הסעודה שחלפה, על פי הגמרא בסנהדרין פט: (אם כי הסבר זה קצת דחוק בלשון הירושלמי).

² הרמ"א (שם) מוסיף, שמי ששהה כדי הילוך כ"ב אמה הרי זה הפסק, ומשמע שמעיקר הדין יש בעיה של הפסק בין הנטילה להמוציא, אך ייתכן שאין כוונתו להכריע אלא רק להסביר את הדעה שיש הפסקה, וכן משמע במשנה ברורה (ק"ו).

ברכת ה' עליכם,

הרב יוסף צבי רימון

יו"ר עמותת סולמות

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב

רבה של אלון שבות דרום